

Njurundakustens mångfaldspark

En blandning av
sött och salt

Bland tallskog
och alkärr

UPPTÄCK fina stigar

Välkommen till Njurundakustens mångfaldspark!

Vår mångfaldspark längs södra Medelpads kust bjuder på skogar i en karg och vacker kustmiljö med gott om klippor, grunda vikar och laguner. Parken har flera fornlämningar och spännande kulturhistoriska miljöer liksom en värdefull flora och ett rikt djurliv.

SCAs mångfaldsparker är områden som präglas av större mångfald än skogslandskapet i allmänhet. Här kan vi utveckla ett än mer naturanpassat och hålligt skogsbruk. Parkerna omfattar landskapsavsnitt som är mellan 1 300 och drygt 3 000 hektar. Omkring halva arealen av den produktiva skogsmarken är avsatt eller brukas med metoder som särskilt värnar natur- och kulturvärden, medan andra delar brukas för virkesproduktion.

I mångfaldsparkerna ser vi till att områden med höga naturvärden både är större och mer koncentrerade än i ett vanligt skogslandskap. Det gynnar särskilt de arter som har svårt att sprida sig och som annars kan ha svårt att klara sig på lång sikt.

För att förstärka de värden som redan finns och för att skapa nya använder vi både etablerade åtgärder och skötselmetoder, samt provar nya idéer och grepp. I mångfaldsparkerna kan vi låta forskare och andra göra studier som inte är möjliga att göra i till exempel naturreservat. Den kunskap och de erfarenheter som vi skaffar oss i våra parker kan vi sedan tillämpa i andra skogar.

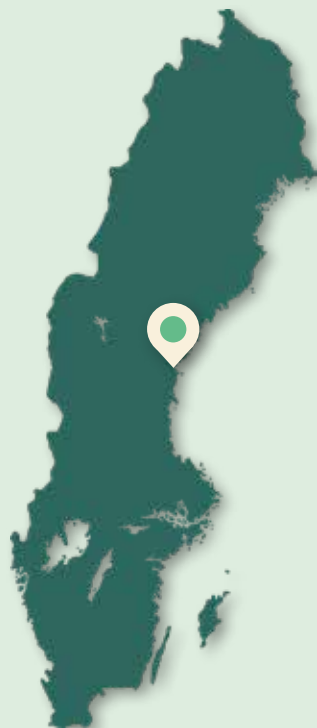
Välkommen hit och upptäck dina egna pärlor!

Jonas Mårtensson
Affärsområdeschef SCA Skog

INNEHÅLL

- 4 Njurundakustens mångfaldspark
- 6 Hav och skog
- 13 Med naturen som förebild
- 18 Djurlivet i parken
- 21 På upptäcktsfärd i parken
- 39 Kartor

HITTA HIT MED GPS: 62.1622° 17.498°

Mångfaldsparken börjar vid Junibosand i norr och sträcker sig förbi Lörudden och Galtström i söder ända till Oxsand vid gränsen till Hälsingland.

Omslagsbild: På klipporna vid Slyngskvalpen.

Foto: Gunilla Edström, Michael Engman, Istockphoto.com, Misan Lindqvist, Naturbild.se, Gustaf Nilsson, Lotta Nygård, Tomas Rydkvist, Per-Anders Sjöqvist samt Thomas Granfeldt, Rode Nordin och Leif Strandberg/BirdLife Medelpad.

Njurundakustens mångfaldspark

Total areal **2382** hektar, varav

- 1 854 hektar skogsmark
- 50 hektar vatten
- 104 hektar myr
- 264 hektar berg

Ungefär hälften av den produktiva skogsmarken sköts med mer fokus på att värna och utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden.

Njurundakustens mångfaldspark omfattar drygt 2 300 hektar och ligger längs med södra Medelpads kust. Här finns en karg och vacker kustmiljö, marina värden samt flera fornlämningar och kulturhistoriska miljöer. Parken omfattar många populära besöksområden.

Mångfaldsparken utgör ett långsträckt och bitvis smalt område längs med södra Medelpads kust. Parken börjar vid Junibosand i norr och sträcker sig förbi Lörudden och Galtström i söder till Oxsand vid gränsen till Hälsingland.

En av tankarna med SCAs mångfaldsparker är att förstärka befintliga naturvärden. Här gör vi det genom att parken angränsar till två marina naturreservat: Salen, som ligger i parkens norra del, och Långören, som ligger i parkens södra del. På så sätt binder vi samman och bidrar till att skydda större delen av södra Medelpads kust.

Landskapet i parken präglas till stor del av en lång oexploaterad kuststräcka med flacka klippor och stora inslag av block och klappersten.

Sundsvallskusten tillhör de områden i världen som har störst landhöjning, ca 8 mm/år, som en följd av den tid då området låg nedpressat under landisen. Landhöjningen i området har inneburit att många havsvikar redan har snörts av och omvandlats till sötvattenmiljöer, och fler vikar håller på att snöras av och är i dag så kallade laguner. Här finns även blomsterrika strandängar, sandstränder, havsstrandskog, våtmarker, alskog och tallskog.

Stora delar av skogarna i parken är kraftigt påverkade av människor som har

bott och brukat skogen här under en lång tid. Två kraftiga stormar som drabbade området 2011 och 2013 har också påverkat delar av parken, med omfattande vindfällen och avverkingar som följd.

Parken hyser en värdefull flora och har ett rikt djurliv. Här finns gott om fåglar tack vare flera grunda vikar och öar som utgör viktiga rast- och häckningsplatser. De grunda lagunerna innebär att vattnet snabbt värms upp och blir en bra barnkammare för fisk. I flera av de fisklösa små sötvattenstjärnarna finns såväl större som mindre vattensalamander.

I parken finns gott om kulturhistoriska värden. Det finns fornlämningar i form av rösen och gravfält från brons- eller järnåldern liksom hållristningar. Löruddens fiskeläge, eller Löran som området också kallas, och Galtströms välbevarade järnbruksmiljö har anor från 1600-talet.

Stora delar av parken är mycket populära utflyktsmål och utgör viktiga rekreatiomsområden för boende i Sundsvall med omnejd.

Njurundakustens mångfaldspark har en referensgrupp som består av flera intressenter (myndigheter och organisationer). De bidrar till parkens utveckling genom att ge oss värdefulla synpunkter på planerade och utförda åtgärder.

Hav och skog

Njurundakusten har höga marina värden, där landhöjningen bidrar till en mångfald av livsmiljöer och arter. Här finns också en stor variation av skogar, som även de är präglade av landhöjningen och närheten till havet.

Bottenhavet är en blandning av sött och salt vatten. Det får till följd att växter och djur utgörs av en säregen blandning av sötvattens- och saltvattensarter. Här trivs till exempel gräsarten gultåtel som har gyllengula vippor och kan bli upp till en meter hög. Gultåtel är en endemisk art, vilket innebär att den bara finns här och ingen annanstans i världen.

Under ytan böljar mäktiga skogar av blåstång, som är en så kallad nyckelart eftersom den har stor betydelse för många arter som lever i havet. Blåstången är en alg som klamrar sig fast på klippor och stenar för att inte dras i väg av vågorna. I undervattensskogarna av blåstång trivs många

Blåstång.

smådjur och fiskar eftersom det finns både föda och skydd från större fiskar och sälar. Här växer även smaltång, en alg som bara lever i Östersjön från Uppland upp till Bottenviken.

I kustområdet finns, tack vare landhöjningen, en blandning av vikar som nyligen blivit avsnörda från havet, vikar som håller på att snöras av och vikar som håller på att bli grunda.

Slyngskvalpen.

Laguner

Inom parken finns flera laguner så som Salen, Tjockholmsviken, Gullersviken och Grönviken. En lagun är en havsvik som nästan helt blivit avsnörd från havet, oftast finns det bara en smal mynning mot havet. Det gör att vattnet i lagunen omsätts långsammare än i havet utanför och på våren blir vattnet varmt mycket fortare.

Laguner utgör en gynnsam miljö för fisk och fungerar utmärkt som fiskbarnkammare. Det beror bland annat på det skyddade läget och den goda tillgången på föda.

Våtmarker och myrar

När en lagun har snörts av från havet bildas vattensamlingar som kallas för glo, eller glosjö. Glon isoleras med tiden helt från havet och bildar då små sjöar som exempelvis Lill-Salen och Grönvikstjärnen. Glon kan också till slut växa igen med vass eller sumpmossor och bildar då våtmarker. Två exempel

Ängsnycklar.

på detta är Juni-Stormyran och Grönviksmyran som ingår i Salens marina naturreservat.

Grönviksmyran är en myr i utvecklingsstadium och består till stor del av ett öppet kärr. Här trivs många arter och man kan till exempel se myggblomster, ängsnycklar och purpurvitmossa.

Juni-Stormyran domineras också av öppna kärrpartier och de forna glosjöarna är numera gungflyomgärdade tjärnar. Här finns gott om snip, gräsull och dyttåg och vid tjärnarna förekommer korvskorpionmossa.

Grönviken.

Strandängar

Strandängar bildas på stränder där träd och buskar inte överlever eftersom de slits bort av höststormarnas kraftiga vågor och av skavande is under vårvintern. Ängarna är flacka, öppna och har gräs och annan låg vegetation.

Många av strandängarnas växter lyser med iögonfallande färger och är lätta att få syn på, som till exempel fackelblomster, ängskovall, strandaster, ängsnycklar och gultåtel. Längre upp på stranden växer pors, gråbo och den taggiga havtornsbuschen, som kan bli uppmot två meter hög. På hösten lyser buskarnas c-vitaminrika bär i orange.

Inom parken finns flera fina strandängar, bland annat söder om Lörudden samt vid Galtström, Långören och Grönviken.

Havtorn.

Hällmarksskog.

Tallskog på hällmark

Stora delar av mångfaldsparken består av glesa hällmarksskogar som är lätta att vandra i. Det finns bland annat fina hällmarksskogar på halvön Galten samt norr om vägen till Lörudden. Dessa skogar består av en mosaik av lågproduktiv tallskog och mer eller mindre öppna häll- och blockmarker.

Hällmarkstallskogen är ofta relativt opåverkad av människan och här kan man se flerhundraåriga vindpinade tallar med platta kronor och grova vridna grenar. Marken är torr och har ett täcke av ren- och fönsterlavar.

I den glesa skogen trivs arter som gynnas av öppna, solbelysta och varma lägen, till exempel olika vedlevande insekter, som brun barkbock och olika nattflyn. Död tallved som ligger på marken bryts ned mycket

Blombägarlav.

långsamt och lockar till sig värmeälskande arter.

Under varma sommarnätter kan man ibland höra nattskärren spela här. Det är en ovanlig fågel som låter som en spinnrock. Nattskärren är beroende av öppna miljöer och gynnas både av glesa tallskogar och av hyggen, helst där det växer mycket blommande växter som lockar till sig olika insekter.

Alkärr

I parken finns flera klibbalkärr, varav ett större ligger på halvön Galten. Klibbalen växer längs med Norrlands-kusten med spridda förekomster i in-landet. Den är inte lika vanlig som sin släkting gråalen, som finns i hela Norr-land.

Klibbalen är en värmetidsrelikt, vilket innebär att den hade en mycket större utbredning när klimatet var varmare än vad det är i dag. Klibbalkärren är inte så påverkade av skogsbruk och har ofta en hög andel död ved. Här trivs mossor och lavar liksom grodor och salamandrar som vill ha nära till vatten-samlingar. Det finns också gott om insekter, vilket lockar till sig både fåglar och fladdermöss.

Blad av klibbal.

Gammal tall

På Galten och i skogarna kring Lör-udden finns det ganska gott om gammal tallskog. På Lörudden finns till exempel ett klapperstensfält där en del tallar är närmare 300 år gamla. Gamla tallar känns igen på den grova skorparken och den platta träd-kronan. De är viktiga för flera olika arter, som reliktbock som lever i skorp-

Gammal tall med grov skorpark.

barken, och talltagellav som trivs på grovvuxna tallar. Även havsörnen vill ha riktigt gamla tallar för att kunna bygga sitt bo.

Tallen är beroende av naturliga stör-ningar, som exempelvis brand, för att kunna etablera sig och undvika att konkurreras ut av granen. Utan dessa störningar tar granen över eftersom den kan växa i tallens skugga. Tallen har då ingen möjlighet att förnygra sig.

Strandskog

Längs den yttersta kustremsan växer strandskogar av främst lövträd som klibbal, gråal och björk. Dessa lövträd klarar variationerna i vattennivån bättre än vad barrträden gör.

Med naturen som förebild

De djur och växter som finns i våra skogar är anpassade till ett liv i skogar med naturliga störningar, framför allt bränder. Att efterlikna de naturliga störningarna är därför viktigt i vårt arbete för att skapa livsmiljöer där alla arter har möjlighet att leva vidare.

Katade tallar

Döda träd i olika stadier av nedbrytning är viktiga livsmiljöer för en rad arter och var mycket vanligare innan människan började bruka skogarna. I parken skadar vi aktivt utvalda tallar genom att skala av barken på en del av stammarna. Det kallas för att kata träden. Syftet med katning är att efterlikna de skador som tallarna fick förr i tiden, när det brann regelbundet.

En brandskadad tall som tappar barken på delar av stammen skyddar sig mot röta genom att impregnera veden med tjärämnen. Långsamväxande och skadade tallar kan därför bli väldigt gamla, vissa uppåt 600 år.

Katade tallar.

När träden så småningom dör och ramlar omkull kan de ligga kvar på marken i ytterligare flera hundra år. De ger då livsrum åt många arter, som till exempel dvärgbägarlav som är beroende av avbarkade silvriga tallågor. För en del vedlevande skalbaggar kan en låga från en brandskadad tall fungera som livsmiljö under en mycket längre tid än vad en låga från en oskadad tall kan göra.

Vi har katat tallar i områden längs vägen ut mot Lörudden, ute på Galten, vid Krutboden i Galtström och längs skogsstigen norr om Galtström.

Naturvårdsbränningar

Förr i tiden, innan människan började bruka skogen, formades skogarna i hög grad av naturliga bränder. Bränderna skapade ett variationsrikt landskap med skog i olika åldrar, gott om död ved, rikligt med lövträd och träd som överlevt bränder och därför blev riktigt gamla.

Många arter anpassade sig till att leva i skogar som brann oftare än vad de gör i dag. För att gynna de arter som är beroende av bränd skog för att

Gamla, grova tallågor är ett viktigt substrat för många arter, t ex dvärgbägarlav, som syns på bilden här ovanför.

leva vidare, har vi som ambition att utföra naturvårdsbränningar i parken. Främst är det områden med tall som vi bränner, eftersom det var den typen av skogar som ofta brann innan människan började bekämpa bränderna effektivt.

Ett exempel på en art som är beroende av bränder för att kunna fortplanta sig är den sotsvarta praktbaggen. Med hjälp av sina specialiserade värme-känsliga organ känner den av skogsbränder och flyger dit för att para sig. Baggen dyker ofta upp medan den brända veden fortfarande glöder. Även tallkapuschongbaggen är beroende av bränder eller rättare sagt de brandljud (skador i tallens stam) som bränderna ger upphov till.

Blomman svedjenäva är också bero-

Svedjenäva.

ende av bränder. Dess frön kan ligga i jorden i upp till hundra år och börjar gro först när de utsätts för hög värme.

Hyggesfri avverkning

I området kring skogsstigen i Galtström ska SCA avverka med så kallade hyggesfria metoder. Det innebär att skogskänslan kommer att bevaras men att en hel del träd tas bort. Det är en form av social hänsyn till upplevelse- och rekreationsvärden. Tanken är att utföra både överhållen skärm och luckhuggning.

En överhållen skärm innebär att man vid avverkning lämnar kvar tallar, vilket gör att skogskänslan bevaras. Under skärmen av tallar är tanken att det ska ske en naturlig förnygring men vi kan också plantera eller så för att hjälpa nästa generation skog på traven.

En luckhuggning innebär att skogen avverkas i luckor, som uppfattas som små gläntor. På så vis finns skogskänslan kvar. En lucka får maximalt vara 0,25 hektar för att det ska definieras som hyggesfritt skogsbruk. Luckorna som avverkas kan läggas ut slumpmässigt eller i mönster, exempelvis som schackrutor. Målet med luckorna är att sedan få upp en naturlig förnygring i dem.

Naturvårdsbränning i mångfaldsparken.

Sälg.

Gynna sälg

Sälg är ett viktigt trädslag för pollinerande insekter eftersom den blommar mycket tidigt på våren, innan markens växter börjat blomma. Sälgens pollen och nektar ger då näring till många hungriga insekter. Som riktigt gamla blir sälgarna hem för vedsvampar, sällsynta mossor och lavar liksom för hackspettar och andra fåglar som bygger sina bon i stammen eller på grenarna. I parken försöker vi aktivt gynna sälgen genom till exempel plantera sälgsticklingar i vissa områden.

Snokkomposter

Snoken lägger sina ägg bland annat i komposter. Men i dag är det brist på komposthögar och gödselstackar, vilket har fört med sig att snoken har blivit ovanligare. För att gynna snokens äggkläckning har vi anlagt

komposthögar på tre ställen i Galtströmsområdet: en vid Gruvdammen, en vid Skolmon och en vid Långviken.

Varje hög består av ca 30 kubikmeter bark och ligger nära vattendrag, eftersom snoken gärna håller till nära vatten och är en god simmare.

Skogliga studier

SCAs mångfaldsparkar fyller ett viktigt syfte i vårt ständigt pågående arbete med att lära oss mer om skogen och hur vi på bästa sätt kan sköta om den och bevara och utveckla naturvärden. Vi upplåter gärna våra parker för vetenskapliga studier och olika försök för att kunna bidra till mer kunskap och utbyta erfarenheter med andra.

Skadade och döda tallar ger nytt liv

SCA är sedan några år tillbaka markvärd för ett forskningsprojekt om veteranisering som Mittuniversitetet utför i både Njurundakustens och Märulings-

bergets mångfaldspark. Studien innebär att medvetet skada levande tallar för att skynda på deras åldrande. Ambitionen är att ta reda på vilka metoder som bäst skyndar på bildningen av ved som normalt bara finns hos gamla träd, för att kunna återskapa livsmiljöer för hotade arter som kräver den typen av ved för att klara sig.

I studien provas fem metoder: två varianter av katning, där träden har randbarkats på två olika sätt, och två varianter av ringbarkning. Slutligen har vissa tallar blivit kapade i toppen, vilket också skyndar på åldrandet. Eftersom det tar tid för träden att utveckla vedegenskaperna så dröjer det innan man kan börja utvärdera åtgärderna.

För SCA är studien intressant på flera sätt. Vi jobbar en hel del med naturvårdsbränningar, men det är inte praktiskt genomförbart att naturvårdsbränna alla skogar som skulle gynnas av nya bränder. I stället försöker vi att mekaniskt skada tallar för att försöka

Fyrbandad blombock är en av ca 2300 skalbaggar som hittats vid en insektsinventering i mångfaldsparken.

Levande tallar skadas medvetet i syfte att påskynda trädens åldrande.

efterlikna brandskadade träd och kunna nyskapa kådimpregnerad ved.

Bränning och insektsstudie

Njurundakustens mångfaldspark är ett av tre områden som är med i en studie som ska ta reda på hur insektsfaunan påverkas av naturvårdsbränning jämfört med mekaniska åtgärder. Insektsspecialisten Lars-Ove Wikars samlar in insekter både före och efter åtgärderna för att se i vilken grad naturvårdsskötsel gynnar eller missgynnar naturvårdsarter bland vedlevande skalbaggar.

I parken har tre områden med hållmarkstallskog nära havet valts ut. Ett område för bränning, ett område där vi ska göra manuella åtgärder så som katning och ringbarkning, och ett referensområde.

Under våren 2023 samlades ca 2300 skalbaggar in med hjälp av insektsfällor, och av dem var tio rödlistade arter. Efter att SCA har utfört de olika åtgärderna ska en ny insektsinventering göras.

Djurlivet i parken

Njurundakustens mångfaldspark har ett rikt djurliv, både i vattnet, på land och i luften. Här lever djur som till exempel salamandrar och grodor. Här finns också viktiga rastplatser för många olika fåglar.

*Fiskgjuse med fångst.
Trots att fiskgjusen
bara äter fisk kan den
häcka flera kilometer
från närmsta vatten-
drag, långt in i skogen.*

I havet utanför Njurundakusten finns det gott om fisk. Här trivs till exempel lax, havsöring, gädda, abborre och mört. I havet utanför parkområdet kan man få syn på gråsäl.

Tillgången till små vattensamlingar innebär att både grodor, paddor och större och mindre vattensalamander trivs på flera platser inom parken. Båda salamanderarterna förökar sig i vatten men lever främst på land. Den större vattensalamandern är ganska ovanlig och har sin nordliga gräns i Västernorrlands län, medan den mindre vatten salamandern är mer vanlig och finns längre norrut. Båda arterna är fridlysta.

Eftersom Sundsvall är beläget mitt i Sverige hyser parken och intilliggande områden några mycket viktiga rastplatser för fåglar som rör sitt till och från delar av Skandinavien. Här stannar fåglarna för att äta och vila upp sig.

Runt Löran och på andra platser i parken finns det därför goda möjligheter till fågelskådning. Lörudden och

Drillsnäppa.

Långören är två populära platser för att studera sträckande fåglar, som passerar förbi på väg norrut eller söderut. Du kan till exempel få syn på lommar, änder, gäss, labbar och olika vadare. Här finns också övervintrande fåglar så som vissa dykänder. Tänk på att inte störa fåglarna.

Inom mångfaldsparken finns det även goda chanser att få se rovfåglar som havsörn och fiskgjuse. Båda fåglarna bygger helst sina bon i stora tallar.

Mindre vattensalamander.

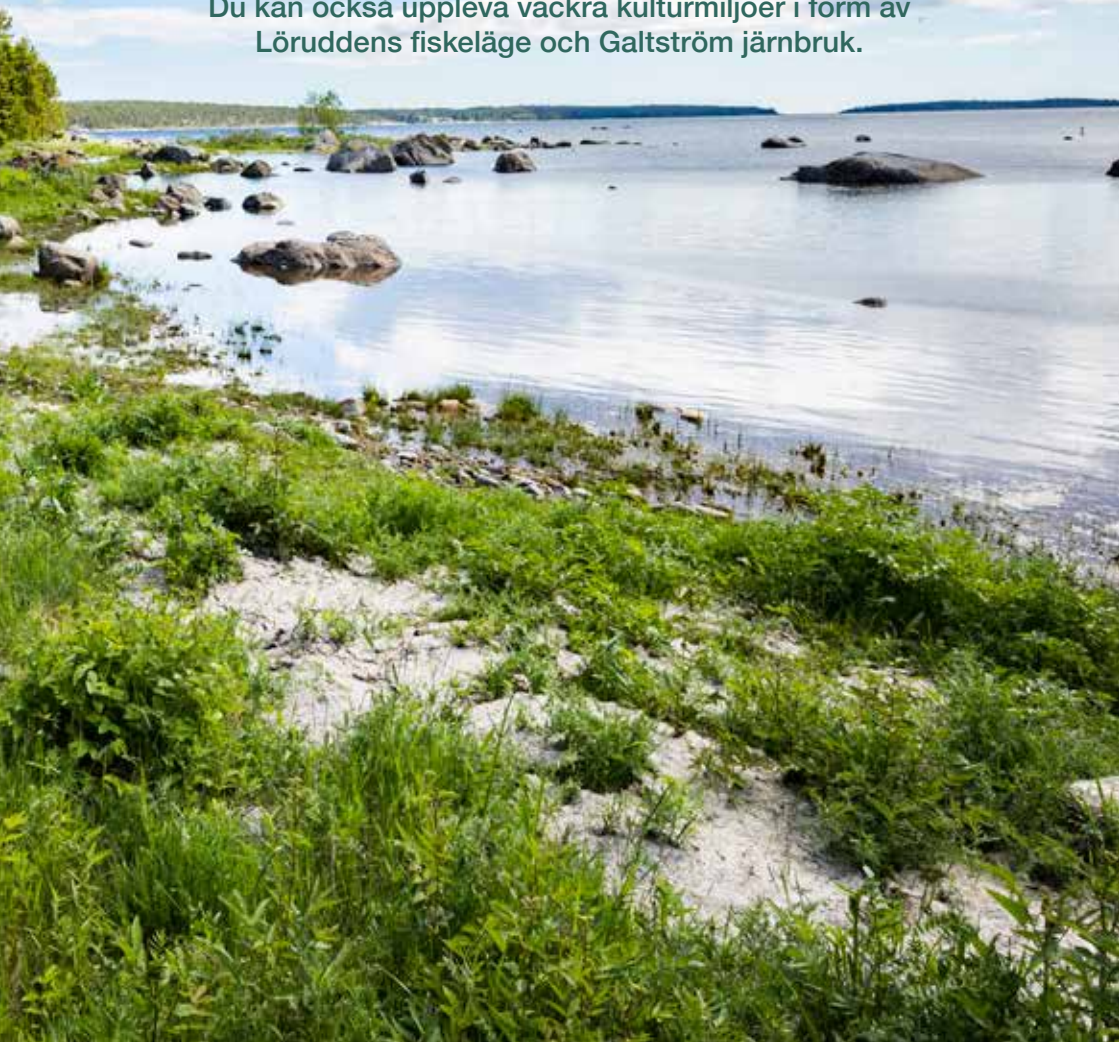

Gråsäl.

På upptäcktsfärd i parken

Njurundakusten erbjuder många fina utflykter och upplevelser. Här kan du vandra ut på släta klippor, spana på fåglar eller promenera längs slingrande skogsstigar. Du kan också uppleva vackra kulturmiljöer i form av Löruddens fiskeläge och Galtström järnbruk.

Lörudden

Lörudden ligger i parkens nordöstra del och är ett populärt utflyktsmål. Här kan du ströva runt i det karga och vackra landskapet vid havet och besöka det gamla fiskeläget. Landskapet mellan Junibosand och Lörudden består främst av tallskog med inslag av en del lövskog.

Löruddens fiskeläge har anor från 1600-talet. När ryssarna härjade längs Norrlandskusten 1721 brändes allt ner, förutom Lörans kapell. Det lilla vitmålade kapellet byggdes 1624 och ligger sydväst om hamnen. Söder om kapellet finns ett fornlämningsområde med lämningar från Löruddens äldre fiskeläge. Här finns bland annat ett antal husgrunder, båtlämnningar och vågbrytare. Här har SCA avverkat gran manuellt, främst vindfällerna efter stormarna, för att se till att lämningarna inte skadas.

På Lörans finns en fiskrestaurang, fiskaffär och ett fiskemuseum.

Lörans kapell, en kort promenad från hamnen i Lörudden.

Vandra på Lörudden

Klapperstensfält

På vägen till Lörudden, nära Junibosand, är det skyltat till en stig som är 0,3 km och som leder till ett stort klapperstensfält en bit från havet.

Klapperstensfält bildas när vågor och bränningar sköljer bort sand och grus ur moränmaterialet som långsamt stiger upp ur havet genom landhöjningen. Kvar blir ett fält med stenar som nöts mot varandra av vågornas rörelser och på så sätt får sin runda form.

Ett klapperstensfält kan innehålla många olika bergarter, eftersom många stenar kan ha följt med inlandsisen en lång väg. En del fält ligger vid stränder och havskanter medan andra fält har flyttats inåt land på grund av landhöjningen.

Vid klapperstensfältet i Njurunda-kusten finns knotiga gamla tallar som

är runt 300 år gamla. Från fältet kan du promenera vidare på klipporna ytterligare någon kilometer för att komma till ett område med hållristningar.

Hållristningar

Vid Svartviken, några kilometer innan Lörudden, finns ett område med hållristningar på klipporna intill havet. Hit kommer du via en stig som är ca 0,8 km lång. Det är skyltat från vägen och parkeringen.

Hållristningarna har sjöfartstema. De består av namnristningar, årtal, initialer samt några fartygsristningar – bland annat två briggar, en skonert och ett fartyg som ligger för ankare. Den äldsta ristningen är från 1783.

Troligen låg fartygen i lä i Svartviken utanför klipporna i väntan på att ta sig in till Sundsvall och sannolikt är det sjömän som gått iland och gjort ristningarna. SCA lät restaurera hållristningarna med hjälp av Länsmuseet Murberget runt 2015, men sedan dess har väder och vind gjort att ristningarna inte längre syns så tydligt.

Hållristning vid Svartviken.

Klapperstensfält nära Junibosand.

Labyrinterna på Lörudden

I Löruddens omgivning finns tre stenlabyrinter. Den största ligger mellan Lörans stora parkering och klipporna. Troligen var det vidskeplighet som låg bakom labyrinternas tillkomst. Labyrinterna, eller trojaborgar som de också kallas, sägs ha haft en magisk funktion för att till exempel fånga vinden så att båtarna fick vind i seglen eller för att få vinden att mojna.

Stigen till Telefonviken

Från Lörans fiskeläge går en 2,5 km lång stig längs med havet till Telefonviken. Stigen, som sköts av Lörans hamnförening, passerar kapellet och några boninghus innan du kommer in i skogen. Stigen är väl iordningställd med spångar över de områden som lätt blir blöta.

Stigen går längs havet och omväxlande på strandängar och inne i tall-

Lortesands fina badvik.

dominerade strandskogar med inslag av gråal och klipbal. Här finns också flera bestånd av havtorn och ett rikt fisk- och fågelliv. Stigen passerar Harudden, där det finns en rastplats, liksom Lortesand, som är en fin badvik med sandstrand.

Väl framme i Telefonviken kan man antingen vända och gå samma väg tillbaka. Eller så går du stigen förbi sommarstugorna och följer sedan skogsbilvägen som leder till huvudvägen. Där tar du höger och efter en stund är du tillbaka vid Lörans fiskeläge.

Rastplats med vacker utsikt på Harudden.

Stigen till Telefonviken.

Slyngskvalpen

Slyngskvalpen är en liten pärla precis intill havet innan du kommer fram till Lörudden.

Hit kommer du genom att svänga av vid skylten till Salens marina naturreservat och fortsätta tills vägen delar sig. Sväng vänster vid skylten ”Slyng-

skvalpen” och parkera din bil på vändplanen. Följ sedan stigen genom den uppväxande tallskogen.

På vägen mot havet passerar du några gamla imponerande tallar. Efter en knapp kilometer når du havet och kan njuta av den fina utsikten från klipporna.

Soluppgång vid Slyngskvalpen.

Galten

Halvön Galten ligger mellan Lörudden/Ännsikslandet i nordöst och Galtström i söder och nås via vägen till Galtström.

Här finns värdefulla miljöer i form av fina strandängar, hållmarker, våtmarker, grunda vikar och en klippkust som påverkas av havets vågor.

Söder om vägen finns en markerad stig på 0,8 km som leder fram till Galtens gravfält, som ligger 25-30 meter över havet. Här finns två rösen och fem runda röseliknande stensättningar. Rösen anlades under bronsåldern och

äldre järnåldern och placerades oftast på en höjd med utsikt över havet, som ett landmärke.

Vid början av stigen som leder till gravfältet finns ett stort klibbalkärr.

Gravröse på Galten.

Galtström

Galtströms bruk ligger vid kusten ett par mil söder om Sundsvall. Det är Medelpads äldsta, största och sista järnbruk som var i drift mellan 1673 och 1916.

Bruket är sedan länge ett byggnadsminne och ägs och förvaltas av SCA.

Galtströms bruksmiljö är välbevarad och idylliskt, och det kan vara svårt att tro att det här var Medelpads största industriplats i slutet av 1800-talet. Nu för tiden lockar Galtström årligen cirka 30 000 besökare som vill se den gamla men välbevarade masugnen och de andra bruksbyggnaderna. En vacker

park omger den ståtliga herrgården med flygelbyggnader och det välbevarade brukskontoret. De två byggnaderna är dock inte öppna för allmänheten utan används av SCA.

Vid Kyrkdammens utlopp finns en gammal bagar- och tvättstuga som är öppen under sommaren. I Galtströms

Bagar- och tvättstugan vid Kyrkdammen.

Under sommaren kan man se ångloket Loke i Galtström.

ladugård finns ett skogsbruks- och vagnsmuseum med utställningar som visar livet vid bruket.

Galtströms kapell är Norrlands första brukskyrka och byggdes 1680. SCA skänkte kapellet till Njurunda församling för många år sedan och det används ofta för dop och vigslar under sommaren.

Under sommaren erbjuder Föreningen Galtströmståget turer genom området med brukets renoverade gamla ångloket Loke, som kom till bruket 1887. I destination Galtströms regi brukar det ordnas olika aktiviteter i området under sommaren och i december arrangeras en välbesökt julmarknad.

En av dammarna i området kring Galtström.

Galtströms närbelägna stränder har en intressant havsstrandflora. Det finns goda möjligheter att bada här, både från klippor och från stränder. Utefter vägen ner mot hamnen finns en kort stig som leder dig fram till den vackra sandstranden Vitsand.

I Galtströms hamn finns det kvar en gammal ångdriven lyftkran. Här finns också en mindre rastplats med vacker utsikt över havet. Söder om den nuvarande hamnen kan man se skyttevärn, som troligtvis är från 1900-talets början. SCA har avverkat och rensat upp runt dem.

Vill du veta mer?

www.sca.com/galtstromsbruk
www.galtstromsbruk.se

Galtströms skogar

En viktig del av brukets historia är skogen. För att kunna anlägga bruket krävdes stora skogstillgångar och sådana fanns det gott om runt Galtström. På så vis hade man god tillgång till virke för att få fram allt träkol som krävdes för att driva masugnen.

350 års brukande av skogen innebär att skogsmiljöerna runt Galtström är kraftigt påverkade. Historiskt sett så fanns det gott om gles gammal tallskog här och vi strävar därför efter att åter skapa sådana miljöer. Vi har till exempel avverkat gran för att gynna tall, bland annat längs vägen ner mot Galtströms hamn.

Kolbottnar – rester från förr

Inom parken finns många kolbottnar. Det är rester efter kolmilor, där man framställde träkol. Kolmilorna byggdes

av vältravade högar med stående ved, som täcktes med jord, torv och sand. Milorna fick pyra långsamt utan att brinna och på så sätt förkolnades veden. Efter cirka tre veckor var kolningen klar och milorna kunde tömmas på träkol.

En kolbotten kan man känna igen på att det är en cirkelformad yta med en låg jordvall runt omkring. Det växer ofta tätt med smågran på den och i jorden kan man hitta rester av träkol.

Vandra i Galtström med omnejd

Det finns flera fina stigar i Galtström med omnejd.

Kulturpromenaden

Kulturpromenaden leder dig genom Galtströms bruk. Det är en slinga där du via skyltar och QR-koder kan lära dig mer om Galtströms historia, järnframställningen och livet i Galtström när bruket var i drift.

Galtströms skogsstig

Strax innan du kommer till Galtström finns det en fyra kilometer lång skogsstig som SCA har gjort i ordning.

Du kommer till skogsstigen genom att svänga höger strax efter SCAs fröplantage. Efter någon kilometer finns det en parkering på vänster sida. När du går stigen från parkeringen kommer du till en glänta där det både finns en nybyggd skogskoja och en kolmila – och här börjar stigen.

Längs stigen kan du bland annat se ca 300 år gamla tallar, katade tallar och en våtmark. Det finns också informa-

tionstavlor om SCA, skogen, skogsbruk och mycket mer. Här och var finns bänkar för trötta fötter.

Vid skogsstigen start finns en kolmila.

Barnstigen

Barnstigen börjar alldeles intill skogsstigen och kolmilan. Den är ungefär 400 meter lång och delvis spångad. Du kan dock inte dra en barnvagn här.

Under promenaden kan barnen lära sig mer om skogen och olika träd med hjälp av figurerna Kolle och Mila. Det finns även spännande saker att upptäcka längs stigen.

Spännande möte längs barnstigen.

SCAs figurer Kolle och Mila guidar i skogen.

Grönviken

Drygt 2 km söder om Galtström ligger Grönviken, som du når via en 0,1 km lång stig. Det är skyltat från Kustleden, som här går längs en skogsbilväg.

Grönviken är en äkta lagun med sin grunda, smala mynning som skyddar mot havets krafter. Viken är som mest ca 1,5 meter djup. Grunda vikar som denna är ofta gynnsamma områden för fisk som leker och vill ha en skyddad miljö för sina yngel.

I den nordvästra delen av viken finns ett skeppsvrak. Vraket antas vara från tiden före regalskeppet Vasa.

Fäbodviken

Söder om Galtström, några kilometer längs med Kustleden, är det skyltat till en 0,5 km lång stig som leder till Fäbodviken. Fäbodviken är en lång-smal vik i skyddat läge och här finns en mysig rastplats.

Grönviken.

Långören och fågelskådningsstigen

Ungefär 2,3 km söder om Galtström, längs en skogsbilväg, går en 0,9 km lång stig till Långören som ligger intill havet. Här möts parken och Långörens marina naturreservat som består av värdefulla strand- och vattenmiljöer. Det finns rester av ett gammalt fiskeläge, en trevlig badvik med sandstrand och rastplats.

På Långören har SCA och BirdLife Medelpad gjort i ordning en stig för dig som vill prova på att skåda fågel. Stigen är ca 2 km lång och går ut till en udde, som är den sydligaste udden i Medelpad, innan du vänder tillbaka genom skogen. Längs stigen finns skyltar med information om olika fåglar som du kan få se i området om du har tur.

*Större
hackspett.*

Följ fågelskådningsstigen på Långören.

Tjärn vid Långören.

Kalkugnsudden

3,5 km från Galtström kan man promenera till Kalkugnsudden som ligger vid havet. Det är skyltat från skogsbilvägen och stigen är 0,9 km lång. Här finns en gammal kalkugn där man brände kalk som skulle användas till slamfärg för målning av exempelvis hus.

Oxsand

I Oxsand, ca 5,5 km söder om Galtström, finns en fin badplats med en nästan 500 meter lång sandstrand. Området väster om stranden är ett stort öppet strandparti med typiska strandväxter såsom strandärt, saltarv och strandråg.

Botnialeden

Friluftsförbundet Njurunda har i ett LONA*-projekt skapat en ny vandringsled som går mellan Galtström och Södra berget i Sundsvall. Leden går delvis på SCAs marker. Botnialeden

invigdes i maj 2024 och är 48 km lång. Längs leden finns 50 informations-skyltar om djur, växter och historia.

*LONA, den lokala naturvårdssatsningen, var ett statligt bidrag för att bevara och stärka naturen, och stimulera kommuners och ideella föreningars långsiktiga naturvårdsengagemang.

Kustleden

Kustleden är en 62 km lång vandringsled som börjar i Galtström i norr och går till Sågtäkten söder om Strömsbruk i Nordanstigs kommun. Du vandrar till största del längs stigar, men vissa partier går längs mindre vägar och du får uppleva gamla fiskelägen, vacker skogsnatur med rik flora och fauna, fornlämningar och fina sandstränder.

Från Galtström går Kustleden på en skogsbilväg ner mot Hälsingegränsen. Där vägen slutar fortsätter leden på en stig ner mot Oxsand.

Långören.

Kartor

Detaljerade kartor över
Njurundakustens mångfaldspark
hittar du på sidorna som följer.

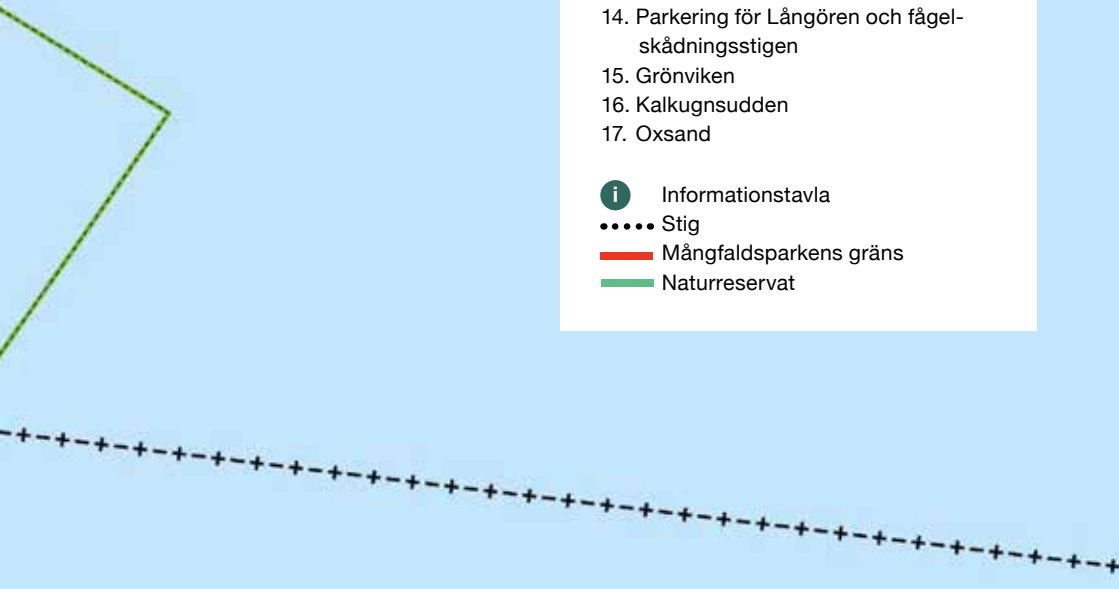

Hitta till några pärlor i Njurundakustens mångfaldspark – norra delen

1. Löruddens fiskeläge
2. Klapperstensfält
3. Hällristningar på klippor
4. Labyrint
5. Stigen till Telefonviken
6. Haruddens rastplats
7. Lortesands badplats
8. Stigen till Slyngskvalpen

- Informationstavla
- Stig
- Mångfaldsparkens gräns
- Naturreservat

9. Galtens gravfält
10. Parkering skogsstigen och barnstigen
11. Galtströms järnbruk
12. Vitsands havsbad
13. Fäboviken
14. Parkering för Långören och fågel-
skådningsstigen
15. Grönviken
16. Kalkugnsudden
17. Oxsand

- Informationstavla
- Stig
- Mångfaldsparkens gräns
- Naturreservat

Se och göra i Njurundakusten

- **Vacker kustmiljö** med klippor, hållmarksskog, klibbalkärr och fina badstränder
- Laguner, våtmarker och myrar och två **marina naturreservat**
- **Klapperstensfält** och hållristningar med marint tema
  - Löruddens fiskeläge med stenlabyrint och **stigen till Telefonviken**
  - **Slyngskvalpen** med vacker havsutsikt
  - Galtens **gravrösen** från bronsåldern
  - **Galtströms bruk** – välbevarad järnbruksmiljö med masugn
- **Skogsstigen** och **barnstigen** i Galtström
- Långören och **fågelskådningsstigen**

Du hittar alla sevärdheter och andra tips på kartorna över Njurundakusten på sidorna 39-43.

sca.com/skog/njurundakusten

